

NA TUJE TVEGANJE

Gre za širok problem, ki se pojavlja v raznih oblikah v vseh področjih našega gospodarskega življenja: v preteklem desetletnem obdobju se je v podjetjih ustalila navada, da finančno odgovornost za poslovanje (da jo tako imenujemo) na koncu konca prevzamejo družbene kreditne ustanove, ne pa gospodarske organizacije same. Prevelike zaloge, nekurantno blago, razne izgube v proizvodnji, ki so nastale zaradi kakšnih nerealnih kombinacij, vse to se dostikrat rešuje na lahek in enostaven način — z dviganjem kredita pri Narodni banki. Ta navada še danes ni prenehala, čeprav v največ primerih ni ekonomsko upravičena.

Da bomo bolj jasni, bomo navedli primer Tovarne mostov in kretnic v Nišu (to pa ne pomeni, da je to edini primer za tako prakso).

NUJNA ZAHTEVA TOVARNE MOSTOV

V začetku avgusta je Narodna banka dobila od te tovarne pismo, v katerem zahteva nujen kredit v znesku 245 milijonov dinarjev za »kritje nadnormalnih zalog materiala«. Kredit bi vrnila v šestih mesecih. V

pismu stoji poleg drugega dobesedno tole:

»V zvezi z novimi ekonomskimi ukrepi v letu 1956 se je kot posledica zoževanja investicije gradnje pojavila v tem podjetju precejšnja količina materiala v čezmernih zalogah. Tega materiala ni moč predelati do konca leta, medtem ko bo podjetju nujen potreben v letu 1957. Podjetje ga zaradi tega tudi ne sme prodati, ker ga prihodnje leto ne bi moglo znova in pravočasno nabavit; za prihodnjo proizvodnjo.«

V znesku 245 milijonov je vstet tudi material za proizvodnjo tovornih vagonov in sicer v vrednosti 45 milijonov 500 tisoč dinarjev. Podjetje je dobilo po končani licitaciji naročilo za izdelavo 1.600 novih tovornih vagonov, o čemer je investitor, Generalna direkcija jugoslovanskih železnic, zdala podjetju tudi odločbo pod številko 313/56 z dne 25. IV. 1956.

Na podlagi te odločbe je podjetje začelo nabavljati pločevino in profilirano železo in ta material je v označeni vrednosti že prispel.

Toda čeprav so dobili na licitaciji delo, niso začeli izdelovati, ker so čakali na izid druge razpisane licitacije za še večje število vagonov. Licitacija je določena za mesec avgust in če bo podjetje znova dobilo naročilo, bo začelo s proizvodnjo v mesecu septembru.

Znano je nadalje, da je načrt tega podjetja za gradnjo pančevskega mostu prišel v ožjo izbiro skupno z načrti »Metalne« »Djura Djakovića« in »Goše«.

To podjetje ima največ možnosti, da bo dobilo ta posel, ker bo nastopilo na licitaciji samo, medtem ko bodo vsa ostala podjetja nastopila z nekimi nemškimi tvrdkami.

Zaradi tega podjetje ne sme prodati mostnega materiala, čeprav ga ne bo moglo potrošiti v letu 1956, ker bi v letu 1957, ko bo začela gradnja, ostalo brez neobhodnega materiala.

Kar zadeva material za proizvodnjo tovornih vagonov ima podjetje prav. O tem primeru je bilo že pisano. Narodna banka je to tudi upoštevala in je

pomagala podjetju s kreditom za material.

Toda največji del kredita so zahtevali za material, ki je določen za gradnjo pančevskega mostu, ki pa ga bo morda le gradilo kakšno drugo podjetje.

TVEGAN POSEL

Tovarna mostov in kretnic je nabavljala material na podlagi prepričanja, da bo sama gradila ta most. Oslanja se na dejstvo, da je njen načrt prišel v »ožjo izbiro« skupno s še tremi drugimi načrti. Oslanja se tudi na dejstvo, da je na licitaciji nastopilo šamo, medtem ko so partnerji nastopili skupno z nekaterimi tujimi tvrdkami. Ali je bilo moč tako predpostavko vzeti kot sigurno in ali je bilo upravičeno nabaviti material. Prav gotovo ne. Sodelovanje z neko tujo tvrdko ne more biti prepreka za ostale udeležence pri licitaciji. Kar pa je najvažnejše, priprave za licitacijo so bile šele v začetku in o gradnji mostu ni bilo še ničesar dokončno sklenjenega, pa tudi danes še ni.

Tudi ostala podjetja bi lahko z isto pravico začela nabavljati

material. Ko pa bi pozneje ugotovila, da ga (vsaj letos) ne bodo rabila, bi tudi lahko prosila za kredit, ki bi vsekakor znašal nad pol milijarde dinarjev.

S tem da je nabavilo material, se je podjetje lotilo tveganega posla. Ko se je to tveganje pojavilo, hoče, da ga trpi nekdo drugi, v tem primeru Narodna banka. Po banki bi ga dejansko nosila tudi druga podjetja in vsa skupnost. Kredit, ki ga zahtevajo, bi namreč lahko koristno porabili na kakšnem drugem mestu.

MATERIAL SE NADALJE HRANIJO

V tem primeru je treba omejit nekako posebno okoliščino: Kakor trdijo vodje podjetja v pisni izjavi, ne gre tu za nekurantno blago. Lahko bi ga prodali in Narodna banka je pokazala pripravljenost, da podpre to prodajo s tem, da bi z določenim zneski kreditirala tista trgovska podjetja, ki bi blago prevzela in ga prodala dalje. Toda Tovarna mostov in kretnic še nadalje odklanja, da bi se razbremenila tega materiala. Hoče ga še dalje hraniti, ker še vedno pričakuje, da bo

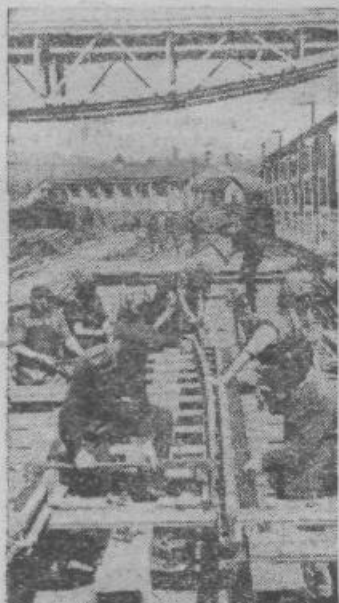
gradila most. Tveganje ostaja še nadalje, njegov levji del (po zahtevi podjetja) pa naj krije kredit.

Pri tem bi lahko vprašali, ali je danes v načelu opravičeno in racionalno hraniti material dalj časa. To je imelo nekakšen smisel v prejšnjih časih, ko je bil največji del artiklov deficiten in jih je bilo težko nabaviti. Danes pa je to drugače. Material povsod ponujajo. Vse kaže, da te ponudbe ne bodo kratkotrajne, pač pa da se bodo še povečale. Zato se ni bati, da bi ostal brez materiala.

Razume se, Tovarna mostov in kretnic se ne bo mogla izogniti nekaterim posledicam hranjenja mostnega materiala. Če bi upoštevali obresti za kredit, stroške za vzdrževanje zaloga in vse drugo, bi videli, da vse to stane podjetje prav gotovo več kot 10% vrednosti materiala.

Najsi bodo ti stroški opravičeni ali ne, to je kolikor toliko zadeva samega podjetja. Toda druga stran tega »tveganja«, kredit sam, pa je stvar vse skupnosti, ki očitno ni dolžna, da ga prevzame nase.

M. Jakič

Montaža kretnic v tovarni mostov in kretnic v Nišu

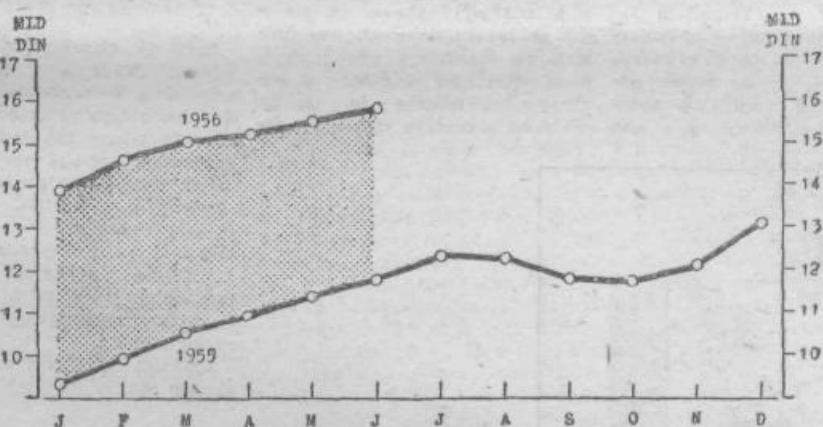
Porast proizvodnje surovin in goriva v industrijskih surovinskih področjih med letom 1938 in 1955

(V milijardah dolarjev po cenah iz l. 1950)

	Industrij. področja			Surov. področja		
	1938	1955	Porast	1938	1955	Porast
Kmetijske surovine	9,2	13,1	3,9	11,0	14,9	3,9
Goriva (mineralna goriva in hidroenergija)	11,3	17,8	6,5	1,8	5,8	4,0
od tega:						
petrolej	2,9	4,3	2,3	0,8	3,9	3,1
hidroenergija	2,2	5,2	3,0	0,3	0,8	0,5
Mineralne surovine	1,8	5,9	3,2	1,3	2,2	0,9
od tega:						
železna ruda	0,8	1,9	1,1	0,3	0,5	0,2
SKUPAJ	22,2	35,9	13,7	14,1	22,9	8,8

1) Industrijska področja: Severna Amerika, Zahodna Evropa, Japonska; surovinska področja: ostali svet.

Hranilne vloge

V zadnjih 18 mesecih so hranilne vloge porastle od 9 milijard 439 milijonov na 16 milijard 755 milijonov, to se pravi za 7 milijard 316 milijonov dinarjev ali za okrog 78 odstotkov. Porast vlog se še nadaljuje.

Tako ugoden razvoj vlaganja v hranilnice priča, da se pri nas vse bolj razvija smisel za varčevanje in da je vse večje število ljudi, ki lahko vložijo del svojih dohodkov v hranilnico in da imajo zaupanje v kupno moč dinarja. Nervoza, ki je zajela del vlagalcev v mesecu avgustu, septembru

in oktobru lanskega leta, je kaj kmalu izginila in vloge so spet začele rasti.

Pomembno je, da je v zadnjih 18 mesecih razen skupnega zneska hranilnih vlog rastle tudi

povprečni znesek vsakega vlagalca. Po podatkih Narodne banke imamo naslednje razmerje med hranilnimi vlogami in številom vlagalcev (pri vseh bankah in hranilnicah skupaj):

Stanje dne	Število vlagalcev v tisočih	Skupni znesek vlog v milijonih	Povprečna vloga na enega vlagalca v milijonih
31. XII. 1954	1.921	9.439	4.913
30. VI. 1955	1.970	12.720	6.456
31. XII. 1955	2.007	14.083	7.020
		16.755	8.146

Drugo pomembno dejstvo je to, da so poleg Narodne banke začele sprejemati hranilne vloge tudi komunalne banke, krajevne hranilnice in zadrugne organizacije. Na podlagi istega vira podatkov je razdelitev vlog naslednja (v milijonih dinarjev):

Stanje dne	Narodna banka	Komunalne banke in krajevne hranilnice	Zadrugne org.	Ostale banke
31. XII. 1954	7.854	1.014	564	7
30. VI. 1955	10.294	1.695	707	24
31. XII. 1955	10.837	2.437	806	8
30. VI. 1956	11.335	4.504	908	8

Res je, da je treba pri tem upoštevati dejstvo, da so ob ustanovitvi komunalnih bank v nekaterih krajih, kjer so ukinili podružnice Narodne banke, prenesli hranilne vloge iz Narodne

banke v novoustanovljene komunalne banke.

Po ljudskih republikah so v zadnjih 18 mesecih hranilne vloge porastle takole (v milijonih):

v Srbiji	2.642
na Hrvaškem	1.525
v Sloveniji	1.699
v Bosni in Hercegovini	557
v Makedoniji	716
v Črni gori	177